

ONGI ETORRI

José L. Alvarez Emparanza

ONGI ETORRI

José L. Alvarez Emparanza

Agur jaun-andereok:

Ohore handia da niretzat, zinez, Fresno-ko Biltzarre honetan lehendabiziko hitzak esatea. Eta are handiagoa, pentsa dezakezuenetz, euskaraz egitea.

Eta, nola ez, gogora datozkit orain, eta aurren-aurrenik, Kalifornia-ko herrialde urrun hauetan beren biziak (edo beren urterik hoberenak gutxienez) utziak dituzten euskaldunak oro. Nor ziren? Zer egin zuten? Nola bizi izan ziren? Zertzat zeuzkaten garai hartako Kalifornia-tarrek?.

Artzainak bide ziren gehienak. Aski da horretarako, W. Douglas eta J. Bilbao-k argitara zuten «Amerikanuak» liburu mardula begiratzea.

Fresno-ri buruz, esate baterako, berehala jakin dezakegu hemengo artzainen arteko «California Range Association» delakoan, euskaldunak izan direla elkarteko nagusi. Gauza bera esan liteke Nevada-ko euskaldunetz: gehiengehienetan baserriko seme izanik, artzain etorri ohi ziren lurralde hauetara.

Fresno-n, beraz, eta «Galipornia» osoan (gure gerrikideek erabili ohi zuten hitz berbera guk ere erabiltzekotan), artzantza egitera etorri ohi ziren euskaldunak. Eta lurralde hau amets-iturri izan da Euskalduna Herrian berrehun urtez: herrian gelditzen ez zena, «Ameriketara» etortzekotan utzi ohi zuen bere sorlekua, «para ir a las Américas».

Hemen, ordea, oso latz, oso gogor, oso luzaz lan egin behar izaten zuten (eta izaten dute) artzantza egitera etortzen zirenek. Neronek entzunak ditut, besteak beste, eta zuetako askok bezala, bakar-dade horietan gure aberkideek jasan izan duten ifernuaren berrik. Behin ere ez zait ahaztuko, oso bereziki, luzaidar agure batek Elko-n, orain dela hamar urte, kondatu zidan istoria latza. Berrogei-ta-hamahiru urte zeramatzan gizarajoak Nevada-n, gehienak bakarda-dean paseak; eta ez omen zen *behin ere* bere Nafarroa-ra itzuli. Bihotza, halere, oso oker ez banago, Luzaide-n zeukan oraindak; eta hizkera nagusizat (bakartzat funtsean) Luzaide-ko baxenabarrera berezia atxikitzen zuen.

Bihotza han zeukan Elko-ko euskaldun harek, bai; Ameriketan bizi, are hil ere, egin diren euskaldun askok bezala. Abentua maite duten euskaldunak ez dira falta, jakina, beste edozein herritan bezala. Baina Euskal Herrian egon ezinak, bizi ezinak, giro arrotzak, ekonomi-biderik ezak, hauetxek bidali dituzte hona euskaldunak, Tristura bihotzean etorri ziren haiek hona, eta ez mentura bila.

Baina gogorra da euskalduna, ausarta, temakorra. Eta sustraiak bota ditu hemen askotan, ongi dakigunez. Eta hēmen euskaldun familia bat sustraitu denean, ez gurasoak agian; baina bai seme-alabak, bertako seme laial bihurtu dira, eta Amerikaren defendatzaile gartsu. izenik eman beharrik ez dago: Ameriketako istoria euskal izenez beterik dago. Eta bizilegea da: ni neu ere Alvarez naiz. Baina Euskal Herriarentzat bizi izan naiz gaur arte; eta euskaldunen zerbitzuko egongo naiz neure azkeneko egunera arte.

Ametsezko Amerika hura, bestalde, geure familietan ezagutu dugu askok. Nire aitak berak, bere egoera ekonomikoa Donostian gaizki ikusi zuenean, Ameriketara joan zen, Kuba-ra kasu honetan (nire osaba Pepe-ri jarraituz); eta han egon zen hiru urtez, ni jaio ondoren. Ni, beraz, euskaldun horietako bat gertatzeko zorian egon naiz.

Nire aitona, era berean, amaren aita zehazkiago, onatiarra, soldauzka Espāña-rekin egin nahi ez zuela-ta (gipuzkoarrok ez baitugu soldauzkarik egin 1877-ra arte), Montevideo-ra joan zen; eta han egon zen urte luze askotan barrena. Ameriketarako deiaren oihartzunak entzun ditut, beraz, nik ere neure etxean.

Baina euskaldun jende hura arrazoi politiko eta ekonomikoengatik edertzen zen askotan; eta ez, hortaz, euskaldunok abentura «maite» omen dugulako. Tipismo merke guztien kontra argi eta grabi esan begar da hau.

Gaurko biltzarre hau dela-ta, besterik da. Gaur euskaldun intelektual mordo bat bildu gara hona. Horra hor lehenengo aldaduntza. Lehen artzainak biltzen ziren Fresno-ra; gaur idazleak, irakasleak, Unibertsitate-jendea bidu gara. Lehen, lanean irabazitako sosak elkarturik defenditu beharrak biltzen zituen hona etortzen ziren euskaldunak. Gaur, berriz, Gasteiz-tik indarrez eta bultzamenez beterik heldu den Gloria Castresana adiskideak bildu gaitu. Honetan ere, beraz, diferentzia gaitza:

Baina lehenago esan dudanez, ekonomi-arrazoiek eta soldauzkara joan nahi ezak bultzatzen zituzten euskaldunak lurral de hauetaraino. Eta, honen froga gisa, hauxe dugu: Ameriketara joan bal, baina... berriro etortzeko. Bihotza, beraz, ez zen Ameriketara etortzen.

Ni hemen, Kalifornian, labuki bizi izan naiz. Belgikan eta Franintzian luzeago. Eta ongi dakit itzuli-nahia zer den. Baita hura ahaztutzat jotzen denean ere; Pedro Fermin Izko harek bezala, «cuando advertió, con sorpresa, que las cosas de allende los mares no le interesaban...». Orduan ere, Izko-ri bezala, ustegabeko itzuli-nahi amorratua gerta daiteke.

Eta noha hemen orain galdera lazt hau: Euskal Herrira bai, baina han zer aurkitzeko?.

Galdera bera egiten zuen Pedro Fermin Izko nafartar harek ere, Erraondo-ko azken danbolintero hunkigarriak. Harek ere, Kanpion-ek idatzitako ipuin asaldagari horretan, itzuli nahi izan zuen bapatean; dena ahantzia zuela pentsatu zuen mementoan. Eta itzuli egin zen. Eta berriro Izaga eta Elomendi begiztatzean, malkoz bete zitzaizkion begiak. Berrogei-ta-hamar urte Ameriketara joanak. Eta, ilunabarrean pozez beterik Eraondo-ko plazan bere txistua eta danbolina jotzen hasi zenean, algara gaitzak entzun zituen bere iguruan:

— «la borrachera, o qué t'ha dau por chiflar, agüelo...». Bere herrian arrotz. Euskal Herria sutsitua.

— «Nosotros no somos montañeses, rejones. Guárdate tu vaskuenz pa los d'arriba...».

Itzulera gaitza Izko-rena:

Baina euskara gabe ez dago Euskal Herririk. Eta Nafarroako seme aparta izan zen Arturo Kanpion-en mazua neure egiten dut. Eta gure intelektual-biltzarre honetatik, erregu eta ondorio nagusi gisa, gure hizkuntzaren aldeko dei sendo bat irtengo ez balitz, alferrik ariko ginatke. hizkuntzaren garrantzia guk azpimarratu bahar dugu, intelektualok. Nork, bestela?.

Erraondo-ko Danbolinteroanren gertaera baztertua dela esaten zigu, gure herria ez dela arroztuko, ez dela suntsituko. Gauzak han bideratu egin direla. Eta hein batez, eta Euskal Herriko eskualde batetan, bideratu egin direla esan daiteke. Baina Euskal kulturak euskara du habe nagusizat. Hots, gaur bertan ere, telebista, irratia, prentsa, Unibertsitatea, kultur bilzarreak, gaur oraindik diren bezala erdaldunak direno, Pedro Fermin Izko hari gertatu zitzaiona gertatudo zaigu denoi: Euskal Herrira joan, eta Erdal Herria topatuko.

Euskaldun intelektualek ganenez, horixe izan behar gure kezka nagusia. Ez baikara gu etruskoen ikertzaile. Euskal Herri biziaren ikertzaile eta zerbitzari izan gaitezen.

Gure herriaren indarketara daraman bidea luzea dela badakigu. Mehatxuak eta hodei beltzak ez dira falta (gaur ere ez, ongi dakizue-nez). Baina Euskal Herria euskararen ardatzean finkatzen hasteko, lehenengo pausuak sendotzeko eskabide hertsia eta gartsua atera behar genuke geure bileretatik. Guri dagokigu euskal kulturaren oinarriak ozenki eskatzea.

Honenbestez, egun on denoi. Eta, ONGI ETORRI FRESNO-RA:

txillardegia